

Az egri vár oszmán-török ötvösremeke

Régészeti feltárásaink unikumnak tekinthető emlékeinek írott forrásokkal, krónika-szövegekkel és színpompás illusztrációikkal való — ritka szerencsés véletlenszerű — egybeesése ideális eredményre vezethet.

Az egri Dobó István Vármúzeum oszmán-török ötvösremeke szolgáltatja hosszú munkásságom alatt a fenti megál-
lapítás beszédes bizonyítékát.

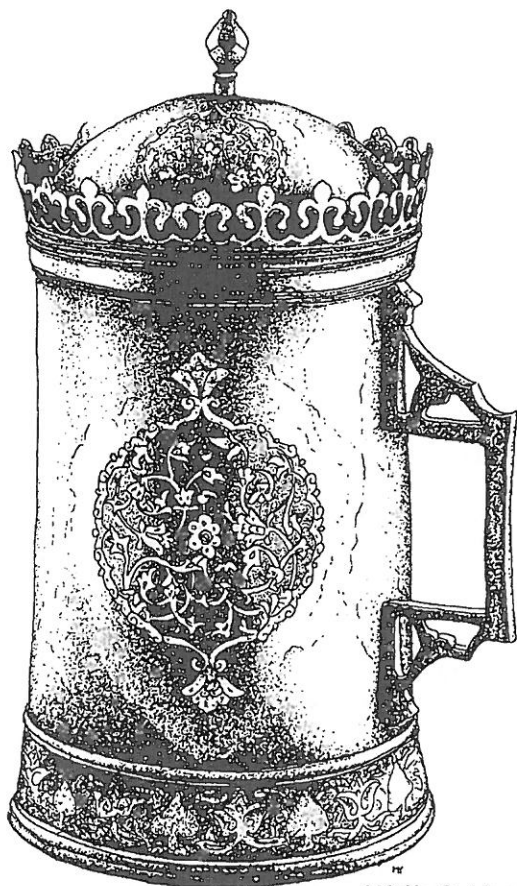
A különös műtárgy egyedülálló díszítés-együttesével megérdemli, hogy tárgyunktól elkalandozva érdekes történeti, művelődéstörténeti fejtegetésekkel vezessük be.

Nagy Szulejmánnak a Habsburgok végleges megtörésére irányuló — azonban a nagy uralkodó halálával és Szigetvár eles-
tével végződő — hadjárata során János Zsigmond erdélyi fejedelem Zimonyban tisztelő látogatást tett a török táborban. Külpolitikai orientációja helyes-
léseként a padisah szokatlanul lekötelező szívéllyel fogadta. A fejedelem kilenc legje-
lesebb főura társaságában pom-
pás öltözetben vonult Nagy Szulejmán trónsátrába.

Az eseményt magyar forrás mellett, mind az isztambuli Szerájban őrzött „Szigetvári hadjárat története” című török nyelvű, mind a dublini Chester Beatty könyvtár „Szulejmán szultán története”-ről szóló perzsa nyelvű krónikája jelentőségét messze túlhaladva, a tudomány nagy hasznára számos színpompás miniatúrával illusztrálva tárgyalja. Sőt, a perzsa nyelvű mű egyik miniatúrájának mozgalmas jelenetén — az erdélyi fejedelem és kísérete jelenlétében — János Zsigmondnak az írott forrásból ismert, mesébe illő ajándékainak viszonzásul a padisah huszontét csaussal remekművű, gazdag ajándékokat juttat el az ifjú fejedelemnek. Az ötvöstárgyak fontosságára utal, hogy a huszontét között nem kevesebb, mint hat csaus — a miniatúra kiemelt helyén — ezek két-két remekét tartja a kezében. Az első kettő két-két fedeles kupát, az egri régészeti lelet szakasztott mását viszi tálcán. A következő két csaus két-két ún. szüráhit, hosszú nyakú rózsavizes palackot, végül a harmadik pár két-két ibrik elnevezésű, fedeles, füles, gömbtestű díszedényt visz. (Utóbbiak hajlott csövén át finom sörbetet szolgálnak fel.) A miniatúra az ajándékvívó csausok legtöbbjét nem mutatja be, viszont a szertartás fényét az udvar számos magasrangú tisztviselője között pompás öltözetével és turbánjával az egyik pasa is emeli.

A fenti kitérő után térjünk vissza a — szubjektív véleményem szerint díszítményeivel egyedülálló — műtárgyhoz. Keleten a fedeles kupa a korai középkortól kezdve mindenütt közkedvelt volt. Anyagát, kivitelét tulajdonosának szociális helyzete szabta meg. Legtöbbjük agyag volt, díszeit máz fedte. A nagyobb múzeumok keleti gyűjteménye számos arany, ezüst és jaspis fedeles kupát őriz.

A szájnynyílása felé enyhén karcsúsodó, hengeres testű, helyenként aranyozással díszített egri trébelt ezüstkupa kissé íveltlen szélesedő testével abroncstalpon áll. Oldalán szögletes öntött fül foglal helyet, amelyen téglalap alakú nagyobb kivágás mellett, alsó és felső tövét két-két, nagyjából háromszögletű lyukkal áttört kétkaréjos csatlakozó résszel látták el. Az edény oldalán három hosszúkas, szabálytalanul kimaródott mezőben egy-egy alul-felül palmettában végződő aranyozott, cizellált, csigásdíszű, szalagkeretelésű medaillon háromszor ismétlődik. A medaillonokban körös poncolt alapon vonalkázással keretelt virágdíszek és levélindák hatszirmú

Mátéfy György rajza

virág körül csoportosulnak. A széles aranyozott abroncstalpon körös poncolt alapon vésett vonalakkal keretelt stilizált ciprusfák és tulipánszerű virágdíszek váltakozva tízszer ismétlődnek. A félgömb alakúra felhúzott fedélen az edény oldalához hasonló szabálytalanul kimaródott mezőben három kisebb csigásdíszű szalagkeretelésű medaillon ismétlődik. Belsejében körös alapon hatszirmú virág körül vonalkázott szélű levélindák csoportosulnak. A palmettaszerű levéldísz a fedél medaillonjairól hiányzik. A fedél tetején nyolcgerezes tojásdad öntött és aranyozott gomb van. Csúcsán kisebb kúp ül, a fogó hengeres nyakán pedig borda fut körbe. A fogó-gomb csavarmenettel illeszkedik a fedőre, hatágú csilagszerű anyag rögzítésével. A fedél alján keskeny szalag képezi a peremet. E fölött öntött pártázat vonul huszontét stilizált liliommal. A bemutatott ezüstkupán sem mesterjegyet, sem pedig más korhatározó jelet nem találunk. Az emléktárgynak készítési helyre utaló semmiféle jellegzetessége sincsen.

Az arasznyi kecses ötvösremek ívöedény. Díszítményeinek együttese egyedülálló. Fedelének stilizált liliomos gyönyörű pártázata a műtárgy korai (15. századi) származását valószínűsíti. A fedél és a kupa oldalának tökéletesen komponált medaillonjai, az abroncstalpat kitöltő ciprussal váltakozó stilizált tulipánok finom művű sora minden vonatkozásban páratlan.

Nemcsak hasonmásával, de vele megközelítő rokonságot mutató díszű fedeles kupával más gyűjteményben, múzeumi katalógusban sem találkozhatunk.

A pompás leltre 1929-ben az egri vár Gergely diák bástyája feltárásánál, 1,20 méter mélységben bukkant Pataki Vidor. Mátyás-kori denár és spanyol tör volt a kísérő lelete.

A díszes ezüstkupa sértetlen állapotban, kalandos, rejtélyes úton kerülhetett az egri várba. Zsákmányból származhatott.

Véres hadi eseménynél rejthették földbe. Az elrejtőnek azonban később már nem sikerült érte visszamennie. Így válhatott felbecsülhetetlen értékű közkinccsünké.

☛ Fehér Géza

Trónoló istenek a Nemrut-hegyen

Karl Sester német kultúrmérnök, aki terepfelmérést végzett Kis-Ázsiában, különös felfedezésről számolt be 1881-ben az izmiri helyettes konzulnak: Délkelet-Anatóliában egy hegycsúcson hatalmas szobrokat talált. Karl Sester úgy vélekedett, hogy „a gigantikus szobrok vélhetően az asszír kultúrával állnak kapcsolatban”. A konzul 1881–82 telén levélben informálta a Porosz Királyi Tudományos Akadémiát a különös felfedezésről. Az akadémia Otto Puchsteint¹ bízta meg, hogy sürgősen járjon utána az igazságnak. Otto Puchstein Karl Sesterrel 1882 májusában érkezett meg a helyszínre, és lemásolta a szobrok talapzatán látható feliratokat. Ebből egyértelműen kiderült, hogy azokat I. Antiochos kommagénéi uralkodó állíttatta. Felfedezését 1882. október 19-én publikálta a berlini múzeum kiadványában.

A szobrok ezután a régészek érdeklődésének középpontjába kerültek. A múzeum újabb expedíciót szervezett a Nemrut-hegyre, amit már Karl Humann², a világhírű német régész vezetett.

Hamarosan a törökök is bekapcsolódtak a szentély feltárásába, Puchstein publikációja után egy évvel, 1883-ban Oszmán Hamdi bej³, valamint Oszgan efendi művészettörténész indult felfedező útra Adıyamanból. Több helyszín megtekintése után, május 4-én indultak a mindössze néhány házat számláló Horik faluba, hivatásos vezetővel. Úgy tervezték, hogy ott tartanak pihenőt.

Már lemálházták a lovakat, amikor a felhők között megpillantották a csúcson a tumuluszt. A látvány annyira lázba hozta őket, hogy újra felkerekedtek, és folytatták útjukat. Kötélpartit alkotva másztak fel a hegyre, hogy elkerüljék a balesetet. Hosszú, fárasztó gyaloglás után végre elérték a csúcsot. Teljesen el voltak ragadtatva a félig behavazott hatalmas szobrok láttán. Még ez évben kiadtak egy fényképekkel illusztrált könyvet *Le Tumulus de Nemroud-Dagh* címmel.

1938-ban Friedrich Carl Dörner professzor végzett újabb ásatásokat és revidálta a feliratokat. Az ötvenes években Dörner mellett az American School of Oriental Research megbízásából Theresa Goell dolgozott itt. 1960-ban pedig Sabahattin Eyüboğlu végzett archeológiai feltárásokat. Az UNESCO 1987-ben vette fel a Világörökség Jegyzékébe.

Kik voltak a Kommagénéiek?

Kommagénéiről korábban is tudomása volt a történészeknek: eredetileg a szeleukida királysághoz tartozott és Kr. e. 1. században lázadás során nyerte el függetlenségét, melyet immár különálló királyság megalapítása követett. Mithridatész Kallinikos, majd I. Antiochos (Kr. e. 62–38) voltak legjelentősebb uralkodói. I. Antiochos, aki Laodiké és Mithridatész Kallinikos gyermeke volt, a Julius Caesar elleni harcban jó diplomáciai érzékkel Pompeius mellé állt. Ennek jutalmaként Pompeius Kr. e. 62-ben Kommagénéi királyává koronázta őt. Később is támogatva Pompeiust a polgárháború során. Fiát, II. Antiochost azonban perbefogták, és Augustus császár Kr. e. 17-ben halálra ítélte. Ettől kezdve Kommagénéi római fennhatóság alá került.

¹ Otto Puchstein (Labes, ma Łobez Lengyelországban 1856 — Berlin 1911) a berlini királyi múzeumok igazgatójára, az archeológia tanára a Freiburgi Egyetemen. A baalbeki ásatások egyik vezetője.

² Karl Humann (Steele, 1839 — İzmir 1896) német archeológus és mérnök. Görögországi és számos ásatások után az oszmán kormány megbízásából kartográfiai munkákat végzett a Balkánon és Kis-Ázsiában. Ő hívta fel a figyelmet az ottani antik műemlékekre. Ásatott Pergamonban (ma Bergama) (1878–86) és Magnéziában (ma Manisa). Ő vezette az első tudományos expedíciót Sencirliben, ahonnan gazdag hettita leletekkel tért vissza.

³ Oszmán Hamdi bej (Isztambul 1842 — Isztambul 1910) az isztambuli Régészeti Múzeum igazgatója, az első török művészeti iskola alapítója (1882) és pártfogója. Mint festő, török tárgyú festményeivel szerzett hírnevet.

Kr. u. 38-ban ugyan Caligula rövid időre elveszítette, de 72-ben végleg a birodalom szíriai régiójához csatolták, a rövid életű Kommagénéi Királyság ekkor végleg megszűnt.

A Kommagénéi Királyság nem volt nagy kiterjedésű, de ellenőrzése alatt tartotta a Torosz hegység hágóit és birtokolta az Eufrátesz folyó öntözte termékeny síkságot. A királyságot keleten az Eufrátesz, északon Kappadókia, nyugaton pedig Kilikia határolta: vagyis nagyjából a mai Adıyaman megye területén helyezkedett el.

Mivel I. Antiochos anyai ágon a Dareiosz perzsa uralkodóház, apai ágon a macedóniai királyi ház leszármazottja volt, a Kommagénéi Királyság jó viszonyt tartott fenn Rómával és Perzsiával is. Vallásukban, kultúrájukban egyaránt ötvöződött a keleti és a nyugati hatás.

Út a Nemrut-hegyre

A 2200 méter magas hegycsúc, ahol az istenek trónolnak, a régészeti feltárások idején csak fárasztó hegmászással volt elérhető. A felszerelés felcipelésében öszvérek voltak a kutatók segítségére. Csak 1960-ban épült olyan út, amelyen már gépkocsival is fel lehetett jutni a csúcsra.

Mi Adıyaman érintésével érünk Kahtába, ahonnan már a Nemrut Dağ Milli Park-ot (Nemrut-hegy Nemzeti Park) jelző sárga táblák igazítanak útba. (Megjegyezzük, hogy ez a nemzeti park igen nagy kiterjedésű, és nemcsak a szóban forgó Nemrut-hegyet foglalja magában, hanem a környéken található számtalan kommagénéi emléket is.) A következő falu Karakuş, amely után meredek hegyekkel határolt keskeny szurdokba ereszkedik le az út, majd a szurdok baloldalát képező hegylanc mögé kerülve kezd felkapaszkodni a Nemrut-hegy oldalába. Hamarosan vége a kitűnő minőségű aszfaltburkolatnak és betonelemekből kirakott, de továbbra is jó minőségű úton mehetünk tovább. Áthaladunk a Karadut (Feketeszeder) nevű kis falucsán, amely felett több panzió és szálloda is épült a Nemrut-hegyet meglátogatni vágyó turisták számára. A nagy élmény ugyanis az, hogy még napfelkelte előtt felviszik a hegyre a turistákat kocsival vagy mikrobusszal, hogy onnan gyönyörködhesse a csodálatos napfelkelésben, amikor a gigantikus szobrokat vörösre festi a felkelő nap sugara.

A szállodák után aztán már csak durva kövekkel kirakott, eléggé rázó út vezet fel a csúcsra, ami innen bizony még 20 kilométerre van, nem is beszélve a szintkülönbségről, amit le kell küzdenünk. Az út végén a csúcs alatt parkolóhely és kis épület található, ahol prospektusok, képeslapok, szőnyegek, emléktárgyak vásárolhatók, esetleg teát, kávét is lehet inni. Itt kell megváltani a belépőjegyet. Innen hegyi ösvényen, elég nehéz terepen 15–20 perc alatt érhető el a szentély.

Mi látható a hegyen?

„Egy napon Nemrut felméne a hegyre és felkiált az egekbe: Van-e az istenek közt olyan, aki hatalmasabb nálam? Az istenek erre nagyon feldühödtek, és köesöt zúdítottak Nemrut fejére... Így jött létre a Nemrut-hegy csúcsa.”

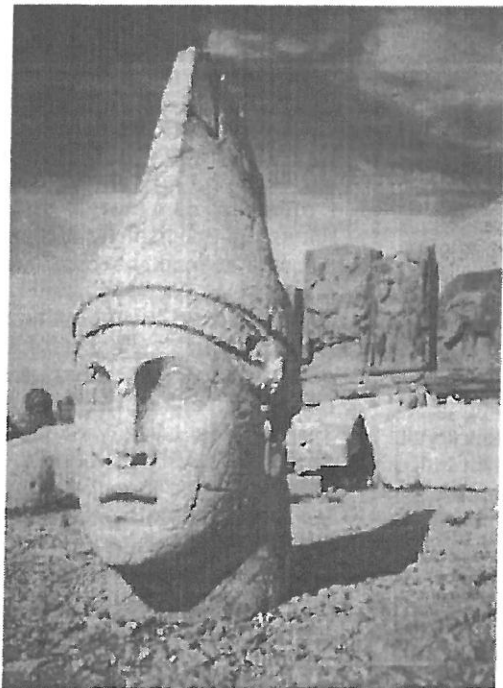
Így a legenda. És a tények? Az Antitoros hegység kietlen, karsztos mészkőfennsíkjaiból kiemelkedő 2206 méter magas hegycsúcson valóban található egy körülbelül 150 méter átmérőjű és 50 méter magas, apró kőzúzalékból álló, kúp alakú domb. Haluk Egemen Sarıkaya megjegyzi *Türkiye gizemleri* (Törökország titkai) című könyvében: „Hacsak nem szándékosan formálták ilyenre, a természet nem hoz létre ilyen hegytetőt vagy csúcsot.”

A mesterséges hegycsúcs keleti és nyugati oldalán egy-egy terasz található, ahol a trónoló istenek gigantikus szobrai vannak. Mindkét oldalon öt-öt ülő alak, akiket jobbról és balról egy-egy oroszlán és sas fogott közre. Mint ismeretes, az oroszlán az erő

jelképe, a sas pedig Zeus szent madara, aki magasan szárnyalva a legközelebb jut az istenekhez. A keleti teraszon lévő, keletre néző, ülő testek még ma is az eredeti helyükön vannak, a szoborfejeket azonban az ismétlődő földrengések, villámcsapások ledöntötték, így azok a földön hevernek.

Az istenszobrokkal szemben egy 13,5 x 13,5 méter alapterületű, piramis alakú, lépcsőzetes áldozati oltár helyezkedik el. Itt mutatták be valaha az élő áldozatokat az isteneknek, ma hálózsákba és meleg takarókba burkolózott turisták várják a napfelkeltét.

A nyugati teraszon már nemcsak a szoborfejek, hanem a testek is ledőltek, darabokban hevernek szerteszét.

I. Antiochost ábrázoló szobor feje

A két teraszt az északi oldalon út köti össze, amelyet doborművekkel díszített hatalmas álló kőtáblák szegélyeztek. Ma már azok is a földön fekszenek.

Ki építette a szentélyt, kit ábrázolnak a szobrok, ki nyugszik a kőzúzalékkal borított hatalmas tumulusz alatt? A választ ezekre a kérdésekre azok a többnyire görög nyelvű (és görög betűs) feliratok adják meg, amelyek a keleti teraszon lévő szobrok piederestáljainak hátoldalán találhatók. A szöveg így kezdődik: „A nagy király, Antiochos ... Mithridatész Kallinikos király és Laodike királynő szülötte ... kinyilvánítja ezt eltörölhetetlen betűkkel és az örökkévalóság számára, ezeken a megszentelt talapzatokon, saját kegyességének ezen művein.”

Majd elmondja, hogy a vallásosság a legszebb erény, és ő mindig is tisztelte az isteneket, mint királyságának leghűbb védelmezőit. Majd így folytatja:

„... lakhelyet készítettem minden isten számára és feldíszítettem az ő alakjuk megjelenítését a művészet minden eszközével a régi perzsák és görögök tradícióinak megfelelően”. Ezután megerősíti a szándékát, hogy sírhalmot kíván emelni saját magának: „... e mennyei trón közelében és az idő rombolásának elérhetetlen alapokon, ahol testem, miután az ő áldásuk közepette megöregedett, örök nyugalomban fog aludni kegyes lelkemtől elkülönülten, amely Jupiter-Oromaszesz mennyei birodalmába száll”.

Az írás felsorolja, hogy kik azok az istenek, akiknek trónja e megszentelt helyen található: „Isteni formájukban állítottam ezeket a szobrokat Jupiter-Oromaszesznek, Apollón-Mithras-Hélios-Hermésnek, Héraklész-Artagnész-Ariesznek és hazámnak, a termékeny Kommagénének, és azonos anyagból saját szobromat is e jóakarátú istenek ülőhelye közé helyeztem...”

A továbbiakban elrendeli, hogy a királyságba az istenek tisztetere és a reá való emlékezésre új ünnepeket vezessenek be.

Így intézkedik: „... születésem napját, ami Aydnaios hó (december) 16-ra esik és koronázásom napját, azaz Lóos hó (július) 10-ét a nagy isteneknek szentelem, akik boldog uralkodásom alatt mindig vezetőim voltak ... Ezért e két nap éves megünneplésre jelöltetik ki.”

A fenti idézetekből nyilvánvaló, hogy a középen trónoló legmagasabb alak maga Zeus-Oromaszesz, aki a klasszikus mitológiában a legfőbb az istenek között. A rómaiak Jupiternek, a perzsák Oromaszesznek nevezték. Ez a szobor nemcsak a Nemrut-hegyen, de az egész világon a legnagyobb Zeus szobor. Arca és szakállja a görög tradíciókat tükrözi, de a többiekhez hasonlóan perzsa sisakot visel.

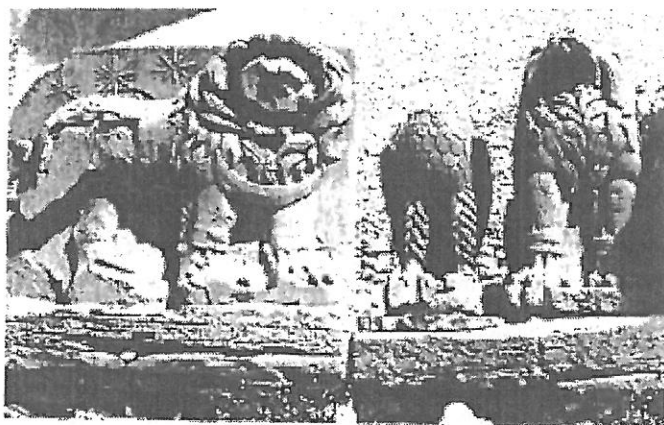
Jobbján található a szobrok közt az egyetlen istennő, akinek nevét nem ismerjük, de aki a szövegek szerint a termékeny Kommagénéi Királyságot szimbolizálja. Fejét a többivel ellentétben ezért nem sisak, hanem növények és gyümölcsök, főleg narancs és a termékenységet szimbolizáló gránátalma fedi.

Zeus balján Apollón-Mithras-Hélios trónol, az istennő szobra mellett pedig maga I. Antiochos, aki saját magát is az istenek közé sorolta, míg Apollón oldalán Héraklész-Artagnész foglal helyet. Kétoldalt pedig — amint már említettük — egy oroszlán és egy sas zárja a sort.

A szobrok teljes magassága a trónnal együtt 8—10 méter volt. A trón és a rajta ülő alakok nyolc kőtömbből voltak összeillesztve.

A hatalmas tumulusz alatt a felirat szerint I. Antiochos alussza örök álmát, feltehetően mesés kincsek között. Magához a sírkamrához és a kincsekhez azonban lehetetlen hozzájutni, mert a kőzúzalékból álló halomba nem lehet alagutat fúrni anélkül, hogy a behatolók az életüket ne kockáztatnák a beomlás veszélye miatt. Hogy létezik-e valóban sírkamra, azt a kutatók elektromos potenciálmérésekkel, illetve magnetométeres detektálással kívánják felderíteni.

Még egy érdekes kőtábláról érdemes szót ejteni. A nyugati teraszon található egy 1,75 x 2,40 méteres, zöld homokkőből készült dobormű, amely egy oroszlánt ábrázol, nyakában a holdsarlóval, és testének különböző helyein, illetve azon kívül tizenhárom nyolcágú csillag s három darab hatágú csillag látható.

Az oroszlános horoszkóp

Az ábra jelentését Otto Neugebauer fejtette meg. Szerinte a nyolcágú csillagok az oroszlán csillagkép tizenhárom csillagát jelképezik, míg a három hatágú a Jupitert, a Marsot és a Merkurt. Tehát azt a dátumot jelöli, amikor a hold belép az oroszlán csillagképbe és ez a három bolygó egyvonalba kerül az oroszlánnal. Ez pedig Kr. e. 62 júliusában következett be, vagyis akkor, amikor I. Antiochos Epiphanést megkoronázták.

☞ Puskás László

Ezúton is köszönetet mondunk a Transelektro Kangali Konzorciumi Irodája vezetőinek, hogy támogatták a Török Füzetek munkatársainak helyszínre való jutását. — A szerk.

(Következik: Safranbolu, a török „múzeumváros”).

Abdülkadir Ersoy: *Anatolian Carpets and Weavers*

Aki kezébe veszi Abdülkadir Ersoy *Anatóliai szőnyegek és szőttesek* című könyvének ötödik, angol nyelvű kiadását, megtudhatja, hogy a szerző életére milyen nagy hatással volt az anatóliai életforma. Mint a régi könyvek gyűjtője megállapítja, hogy azokban alig foglalkoznak Anatólia népi iparművészetével, pedig Közép-Ázsia nomád népei már évezredek óta, az állatok domesztikálásával egyidejűleg szőtték a gyapjúból, az állatok szőréből készült szőnyeget, kilimeket. A szerző — a téma iránt érdeklődők nem kis örömeire — könyvében részletesen bemutatja az anatóliai emberek életét, művészetét különös tekintettel a nomád népek életformájára, és azt, hogy hogyan alakultak ezek az évek múlásával, az ipar előretörésével. Megismerheti az olvasó, hogy az ipar fejlődésével, az emberek városba való költözésével hogyan szorult háttérbe a hagyományos falusi, közösségi életforma, és a török falvakban milyen gondokat okozott az átalakulás. A török gazdaságban meghatározó a mezőgazdaság, tehát zömében pamutot, gyapjút, dohányt, teát és gyümölcsöt termelnek, mint ahogyan az egész Közel-Keleten. Az aratás után korábban a férfiak összegyűltek a falu egyetlen boltjába teázni vagy rakit inni, az asszonyok pedig otthon jöttek össze szőnyeget, kilimeket szőni, amelybe beleszőtték érzéseiket, a nomád örökséget, a helyi mintákat, ez adta meg a sajátos művészi kifejezést. Ez — a szerző szerint — az egyik oka annak, hogy a vásárló úgy olvashat a szőnyegből vagy a kilimből, mint a könyvből. Azok sokat mondanak a családok, a törzsek életéről, reményeiről és félelméről.

Abdülkadir Ersoy könyvében igyekszik teljességre törekedni, bemutatja, hogy szerinte a kezdetekben a gyapjú és az állati szőr felhasználása hogyan szolgált a pásztorkodó nomádok életét. Majd ismerteti a legrégebbi török szőnyegtörzsek történetét, illetve a szőnyegkészítés és kereskedelem kezdetének kialakulását és fejlődését. A szeldszuk kortól, a 11. századtól az oszmán korig, a 16. századig, illetve napjainkig a kilim szövéstől a csomózásig.

Könyvében részletesen ismerteti a különböző anatóliai szőnyegek jellemzőit, hasznos tanácsokat ad a szőnyegek vásárlásához, kezeléséhez és tisztításához.

Az elsősorban szőnyegszakértőként ismert szerző hazája és népe iránt érzett nagy szeretettel mutatja be könyvében a török falusi szokásokat is, az anatóliai nomád családok életét.

Összintén reméljük, hogy a szerző hozzájárulását adja ahhoz, hogy könyvéből néhány fejezetet rövidítve közölhessünk majd magyarul a Török Füzetek következő számaiban.

K. Pintér Tamás: *Egy építész vázlatkönyvéből
Törökországi rajzok*

K. Pintér Tamás kitűnő rajzkészsége nem ismeretlen a Török Füzetek olvasói előtt, hiszen ha szerkesztőségünk hamisítatlan törökországi hangulatot szeretett volna idézni egy-egy írás közlésekor, hozzá fordultunk illusztrációért. Készséges volt, mindig segített. Amikor Terebess Gábor az elmúlt évi beszélgetésünkön (Török Füzetek V. évfolyam I. szám) megemlítette, hogy több török témájú kötetrel együtt tagtársunk vázlatának kiadását is tervezi, örömmel fogadtuk a hírt, de némi aggodalommal is, hiszen oly sok jó kiadói terv marad megvalósítatlanul a pénzügyi nehézségek miatt. Terebess Gábor tartotta a szavát és a vázlatokat immár — általa tervezett — igényes, szép kivitelű kötetként vehetjük a kezünkbe: A könyv bemutatja a könyvhéten, a Budai Várban lévő Litea Könyvszalonban volt, ahol Ísmet Birsél, a Török Köztársaság rendkívüli és meghatalmazott nagykövete köszöntötte a szerzőt és a megjelenteket. A „civilben” festőművész nagykövet szeretettel és nagy hozzáértéssel beszélt a kötetéről, a szerző jó minőségű rajzairól. Majd K. Pintér Tamás beszélt a vázlatok és a kötet megszületésének körülményeiről. Törökországi emlékeiről a könyv előszavában a szerző így vall:

„Törökország sokszínű, gazdag kulturális öröksége és természeti szépsége az első pillanatban magával ragadott, mert meghaladta előzetes várakozásomat. Anatólia földjén épp úgy megtaláltam a klasszikus európai kultúra kialakulásának emlékeit, a keresztény vallás, egyház kiemelkedő helyszíneit, mint az iszlám jelentős központjait — és éreztem Ázsia megújuló civilizációs hullámainak lökéseit. A két kontinensen terjeszkedő Istanbul világhírű épületei mellett láttam évszázados értékek pusztulását is, és azt, hogy az ország más részein még ma is használják az ókori épületek maradványait. Tülnépesedett metropolis és vad szépség, érintetlen természet, jellegtelen modern háttér és finoman formált hagyományos építészet, monumentális mecsetek, ókori városok romjai és a bizánci templomok egyaránt az ország változatos képéhez tartoznak. Csakúgy, mint a tenger „türikiz” (török) zöldje és kékje, a kerámiák és a szőnyegek színvilága.”

(Terebess Kiadó, Budapest, 1998. 70 oldal. Terjesztés: 1165 Budapest, Pilóta u. 9.)

✍ F. Tóth Tibor

Radnóti törökül

A múlt évben, 1997-ben jelent meg az első török nyelvű válogatás Radnóti Miklós műveiből. A könyv címe: „*Köpüklenen Gök*.” Türkçesi Kemal Özer — Edit Tasnádi. Yordam Kitapları, İstanbul (80 lap). A kötet létrehozásának fő mozgatója és szervezője Tasnádi Edit tagtársunk volt, aki öt évig tanított az Ankarai Egyetemen mint magyar lektor s aki nem rég, 1998 januárjában tért haza. A török irodalom magyarra fordításában és a magyar irodalom törökországi megismertetésében évtizedek óta fáradozik, nevéhez számos fordítás és cikk fűződik, kötetek sora bizonyítja eddigi kvalitásos munkáját.

Közismert, hogy verset írni igazán csak anyanyelvén tud az ember, így mindenképpen szükséges volt, hogy Tasnádi Edit bármilyen pontos és jó török fordításait egy török költő öntse költői formába. Kemal Özer személyében ismert és kiváló török költőt és műfordítót talált, aki szintén sok kötetével igazolta már rátermettségét. A magyar és a török fordító együttműködése példás. Tasnádi Edit a magyar versek legapróbb árnyalatait is át tudta adni török költő fordításának, aki a verseket anyanyelvén tolmácsolta. A fordítások meglepően pontosak és költőiek, a török irodalmi hagyományon felnőtt török olvasó számára érthető és átérezhető formában vannak visszaadva.

A kötet címéül a „*Tajtékos ég*” (Köpüklenen Gök) című vers és kötetcímet választották. Rövid időrendbe szedett életrajzi tájékoztató nyitja a kötetet, majd Kemal Özer bevezető gondolatai következnek. Ezt követik Bálint György értékelő megjegyzései, melyeket Radnóti „*Járkálj csak halálraitélt!*” (1936) című köteté kapcsán vetett papírra. Végül az „*Ikrek hava*” című Radnóti-naplóból közölnek részletet, mely a költő lelki világába enged mélyebb betekintést. A válogatás az összes jelentősebb versre kiterjedt. Természetesen minden válogatás bizonyos fókig szubjektív, s mindenki hiányolhat egy-egy verset, melyet szívesen látott volna egy Radnóti-kötetben.

Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy a két műfordító színvonalas munkát készített, így a formás kis kötet megjelenése alapvetően járulhat hozzá 20. századi költészetünk törökországi megismertetéséhez.

✍ Vásáry István

Tajtékos ég

Tajtékos égen ring a hold,
csodálkozom, hogy élek.
Szorgos halál kutatja ezt a kort
s akikre ráel, mind olyan fehérek.

Körül néz néha s felsikolt az év,
körül néz, aztán elalél.
Micsoda ősz lapul mögöttem ujra
s micsoda fájdalomtól tompa tél!

Vérzett az erdő és a forgó
időben vérzett minden óra.
Nagy és sötétlő számokat
írkált a szél a hóra.

Megértem azt is, ezt is,
súlyosnak érzem a levegőt,
neszekkel teljes, langyos csönd ölel,
mint születésem előtt.

Megállok itt a fa tövében,
lombját zúgatja mérgesen.
Lenyúl egy ág. Nyakonragad?
nem vagyok gyáva, gyöngye sem,

csak fáradt. Hallgatok. S az ág is
némán motoz hajamban és ijedten.
Feledni kellene, de én
soha még semmit sem feledtem.

A holdra tajték zúdúl, az égen
sötétzöld sávot von a méreg.
Cigaretta sodrok magamnak,
lassan, gondosan. Élek.

1940 június 8

Köpüklenen Gök

Sallanıyor ay köpüklenen gökte,
şaşıyorum nasıl canlı kaldığıma.
Çalışkan ölm tarayıp duruyor çağ
apak kesiliyor kimi bulursa.

Yıl, hıçkırıyor ve baygın düşüyor
bakınarak ikide bir çevresine.
Sinsi bir güz arkamda diyerek
acılarla yüklü bir kış arkamda yine!

Orman kanadı, dönüp durmakta olan
zaman içindeki bütün saatler kanadı,
karın üzerine yazdığı rüzgârın
iri ve kara sayıladı.

Anlıyorum onu da, ötekini de,
duyumsuyorum hava nasıl ağır,
kıpırtılı, ılık bir sessizlik beni
doğum öncesindeki gibi kuşatmaktadır.

Duruyorum burda, dibinde ağacın,
yapraklarını öfkeyle hışırdatan.
Sarkıyor bir dal. Yakalar mı yoksa?
Ne güçsüz biriyim, ne korkan,

yorgunum yalnız. Susuyorum. Ve dal
sessizce karıştırıyor saçımı, çekingen.
Unutmak gerekirdi ama yaşam boyunca
hiçbir şeyi unutmadım ben.

Üstüne köpük dökülüyor ayın,
öfke bir çizgi çekiyor gökte kuyu yeşil,
kendime bir sigara sarıyorum
ağır ağır, özenerek. Yaşıyorum.

1940

MIKLÓS RADNÓTI

Miklós Radnóti, çağdaş Macar şiirinin en önemli temsilcilerinden biri. Aynı zamanda, kimliğinden dolayı baskı görenlerden. Duyarlılığıyla gelecekteki acılı günlerin habercisi, yapıtıyla dirençli insanlığın onurlu bir sözcüsü. Çağımızın en çalkantılı döneminde, iki dünya savaşı arasında yaşamın sancılarını onun yapıtında yetkin bir biçimde dile getirilmiş buluyoruz. İkinci Dünya Savaşı'nda faşizmin toplama kamplarına sürdüğü Radnóti'nin şiiri, bu barbarlığa tanıklığın, bu acı ve zorlanişin yansıması.

İnsanların mutlu ve adaletli bir dünyaya kavuşacağı umudunu yitirmeyenö insansız koşullara boyun eğmeyen, insan dışılığına klasik bir güzellikle, müzik dolu dingin bir anlatımla yanıt veren şiirsel bir direniş. Elinizdeki kitap, savaş sonrası bir toplu gömütte cesedine rastlanan ozanın ceplerinde bulunmuş son şiirlerini de içeren anlamlı bir derleme.

Sikeresen alakulnak a magyar—török kereskedelmi kapcsolatok

A *Török Füzetek* márciusi számában beszámoltunk arról, hogy megalakult a Török—Magyar Üzletemberek Egyesülete. Kérésünkre Osman Şahbaz, az egyesület elnöke az eddigi eredményekről és tapasztalatokról, valamint a Magyar Köztársaság és a Török Köztársaság között 1998. április 1. napjától hatályban lévő Szabadkereskedelmi megállapodás várható hatásáról a következőket mondta.

Az egyesület működése biztatóan indult el, mintegy félszáz taggal. A tagok kétharmada török, egyharmada pedig magyar üzletember. Az üzleti tevékenységben meghatározó a textiliával, a zöldséggel, a különböző gyümölcsökkel, az élelmiszerekkel, az építőipari anyagokkal, a gépkocsi alkatrészekkel és a műanyag ablakokkal való kereskedelem. Ezeken a területeken — az egyesület közvetítő szerepével — a korábbihoz képest máris élenkült a forgalom. Optimistán tekintünk a jövőbe, és bízunk abban, hogy egyesületünk mind a török, mind pedig a magyar üzletembereknek hathatós segítséget fog nyújtani. Ami a Szabadkereskedelmi megállapodást illeti, a Török és a Magyar Köztársaság közös szándéka az volt, hogy aktívan részt vegyenek az európai gazdasági integráció folyamatában és kifejezzék együttműködési készségüket. A felek abban állapodtak meg, hogy a 2001-ig tartó átmeneti időszak alatt fokozatosan alakítják ki a szabadkereskedelmet. A megállapodás bevezetése után, kedvezően alakultak a vámtarifák és ezzel megkönnyítették az importot. Süleyman Demirel, a Török Köztársaság elnöke elmúlt évi budapesti tartózkodása során is elmondotta, hogy a szabadkereskedelem volumenét az eddigi 272 millió dollárról a következő évben mintegy háromszorosára lenne kívánatos növelni. Az üzletemberek ezzel a céllal azonosulva a jövőben még többet foglalkoznak a szabadkereskedelem előnyeinek kihasználásával. Ezt nagy mértékben elősegíti majd az az 1998. november 5—8. között megrendezésre kerülő török textil-, divat- és bőr szakkiállítás, amelyet a BNV területén rendeznek meg.

Alpaslan Ertüngealp a Zeneakadémián

Az idei karmesterversenyen harmadik helyezést elért fiatal török karmester nagy sikerrel dirigálta a Magyar Rádió és Televízió Szimfonikus Zenekarát a Zeneakadémia Nagytermében, június 11-én. Műsoron volt: Mozart: Figaró házassága — nyitány és az A-dúr zongoraverseny. K. 488., Csajkovszkij: 4. szimfónia. Közreműködött: Koczor Péter — zongora.

A hangversenynek nagy sikere volt, különösen a Csajkovszkij művet fogadta a teltházias közönség szűnni nem akaró vastapssal.

Alpaslan Ertüngealp Isztambulban született 1969-ben. Zenei tanulmányait hét évesen kezdte, 1987-ben nyert felvételt a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zongora szakára, ahol kitűnő mesterek voltak a tanárai: Jandó Jenő, Kurtág György, Mihályi András, Nádor György, Némethy Attila, Rados Ferenc és Solymos Péter. Kitüntetéssel kapta meg zongoraművész-tanári diplomáját 1993-ban, tanulmányait azonban a Zeneakadémia karmesterképző szakán tovább folytatta Lukács Ervin és Gál Tamás növendékeként. Eddig több országban lépett fel zongoraművészként és karmesterként. Az elmúlt évben a Magyar Rádió és Televízió Szimfonikus Zenekarát vezényelte nagy sikerrel az Isztambuli Filharmonia Nagytermében.

ISZTAMBULI UTAK

A TRANS-LINE Bt. hat napos autóbuzos utakat szervez Isztambulba az alábbi időpontokban:

július 5—10.

július 19—24.

augusztus 2—7.

augusztus 16—21.

augusztus 29—szeptember 4.

szeptember 13—18.

szeptember 27—október 2.

október 11—16.

október 25—30.

november 8—13.

november 22—27.

december 6—11.

december 29—január 3.

Érdeklődés esetén jelentkezni lehet Kopácsy Zoltán-nál. Cím: TRANS-LINE Bt. 1141 Budapest, Szugló u. 176., telefon/fax: 363—38—19

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A TEMPO UNO Kft. két érettségizett, húsz év alatti fiú részére ösztöndíjat biztosít törökországi egyetemi tanulmányok folytatásához. A pályázónak vállalnia kellene, hogy valamelyik isztambuli egyetemen — az orvosi, a jogász és a műszaki tanulmányok kivételével — török diplomát szerez. A TEMPO UNO Kft. az ösztöndíjat — amely magába foglalja az egyetemi tandíj, a diákszállói elhelyezés és a megélhetés költségeinek fedezetét is — ötéves időtartamra folyósítaná, tanulmányi szerződés megkötésével. Az ösztöndíjas egyetemen kötelezettsége: a törökországi egyetemi tanulmányok sikeres befejezése. A diploma megszerzése után az ösztöndíjas szabadon dönt arról, hogy Magyarországon vagy Törökországban kíván-e munkát vállalni.

A pályázók pályázatukat írásban 1998. szeptember 15. napjáig nyújthatják be a következő címre:

Magyar—Török Baráti Társaság, 1062 Budapest, Bajza u. 54.

A pályázatnak tartalmaznia kell:

— a személyi adatokat,

— a személyi és a családi körülmények ismertetését (ez történhet kézzel írott önéletrajz formájában is),

— a választott szak(ok) megjelölését,

— a nyelvtudás megjelölését.

A pályázathoz csatolni kell:

— az érettségi bizonyítvány fénymásolatát,

— az érettségi bizonyítványt kiállító középiskola igazgatójának, vagy a munkahely vezetőjének, vagy a tanszékvezetőnek az írásbeli ajánlását,

— a nyelvtudást igazoló állami nyelvvizsga-bizonyítvány fénymásolatát.

Sikerrel pályázhatnak azok a fiúk, akik: jeles, kitűnő vagy legalább jó eredménnyel érettségiztek.

A pályázatokról bizottság dönt, amelyben képviselteti magát:

— a TEMPO UNO Kft.,

— az ELTE Török Filológia Tanszék,

— a Magyar—Török Baráti Társaság.

Budapest, 1998. június

Magyar—Török Baráti Társaság elnöksége

Magyar lektorként Ankarában

A fenti címmel tartott előadást Tasnádi Edit tagtársunk a Nemzetek Házában június 16-án. A nagy érdeklődés mellett megtartott előadáson a mai török egyetemi oktatásról és kultúráról, a színházi és zenei életéről volt szó. Az előadás befejezése után Tasnádi Edit válaszolt a jelenlévő tagtársak kérdéseire, beszélt műfordítói munkásságáról, az Isztambulban, török nyelven kiadott József Attila és Radnóti Miklós kötetek törökországi fogadtatásáról.

Társaságunk következő rendezvénye — a Nemzetek Háza kéthónapos nyári szünete miatt — szeptemberben lesz.

TÖRÖK FÜZETEK

A Magyar—Török Baráti Társaság időszaki lapja

Szerkesztőbizottság:

Dávid Géza, Gál Tímea, Puskás László, Szmlkó Györgyi és F. Tóth Tibor

Felelős szerkesztő: F. Tóth Tibor

Tervezés, tipográfia: Takács István

Levélcím/adres: Magyar—Török Baráti Társaság

H—1062 Budapest, Bajza u. 54. Fax: 266—30—35.

HU ISSN 1217—6141